

Radić u ponekom periodu svoga političkog delovanja vraćao na pravašku državnopravnu ideologiju, ali to su ipak kod njega bila tek sporadična i kratkotrajna raspoloženja. U mnogo većem broju perioda toga rada Radić je bio unitarista, a glavni osnov njegove politike nije bio državnopravni neki doktrinarizam, već agrarni ekonomski i politički demokratizam. Ovo poslednje pristupanjem građanske inteligencije seljačkim radičevskim masama sve više ide u pozadinu, a plemensko-državnopravni program hrvatski dolazi gotovo jedino do izražaja. Socijalno-seljački zahtevi se sve manje ističu, a državnopravno-plemenski sve više. To je revanš građanskih elita, koje su bile prinudene na kapitulaciju pred seoskim masama. To nesvesno nametanje ideologije frankovačke kapitulirajuće građanske inteligencije pobedničkim seljačkim masama bilo je omogućeno potenciranim neraspoloženjem tih masa prema ekonomskim i političkim prilikama. Tome nezadovoljstvu te su mase, onom običajnom impulzivnošću masa, tražile lek u negaciji aktuelnog stanja i u instinktivnom traženju onog stanja, koje se prikazuje kao antiteza sadašnjem. Za ono zlo, koje su te mase videle i doživele u unitarnoj državi oko centra Beograda, one su instinktivno stale da traže lek u autonomnoj, samostalnoj, nezavisnoj (nuanse ostaju nužno u nekoj nebulozi) Hrvatskoj oko centra Zagreb. One iste mase, koje nisu davale decenijama gotovo nikakve podrške, narodnoj politici u Zagrebu, koje su prema Narodnom Veću u Zagrebu manifestovale krajnje nepoverenje, postale su iz momentane reakcije protiv Beograda, pravaški velikohrvatske.

Ko bi mislio, da je ta politička, da je tako nazovemo, orijentacija nešto trajno i definitivno, taj bi pokazao da zaboravlja nauk prošlosti. Neka politička formacija, koja bi se bila obrazovala oko Zagreba, a okupila u glavnome hrvatske krajeve, gotovo je sigurno da bi bila dala povoda isto takovom opoziciono-negativističkom stavu dobrog dela masa, kakav se primećuje danas. Izvesni negativizam, gotovo da rečemo nihilizam, jedna je od karakterističnih crta ne samo hrvatskih masa, nego i hrvatske inteligencije. Dok seljak Šumadinac uvek zna što hoće i dok je to uvek nešto sasvim konkretno i do otužnosti realno i realističko (neki put, neka cisterna, neki otpust od poreza, neka dozvola seče, neko birtijsko pravo), seljak iz hrvatskog Zagorja se bunio zbog nekih mističnih »starih pravica«, za koje se nije ni trudio da ih formulira. Dok je inteligent Srbijanac, opet do otužnosti, ponekiput do cinizma, konkretan u onome što hoće i u onome što ne će, njegov drug iz Hrvatske je uvek do konfuznosti abstraktan. nerealan. Nema u ovom redu misli poučnije stvari nego prisustvovati pogađanju prilikom formiranja neke parlamentarne vlade. Parlamentarci Srbijanci, makar koje stranke bili, najpre ocene brojnu snagu svoga partnera, ocene koliko i koje portfelje trebaju da im prepuste, ocene koje će garancije da im nametnu da i u prepuštenim resorima zaštite svoje partijske, pa i svoje regionalne interese. Po svim tim pitanjima natezanje će biti oštro i svakog će momenta biti opasnosti da se sloga pomuti. Ako je do principijelne neke izjave ovake ili onakove, sa narodnim jedinstvom ili sa sporazumom naroda ili slično, tu ne će biti